

SIROMAŠTVO U SRBIJI U 2014. GODINI

Avgust 2015.

TIM
ZA SOCIJALNO UKLJUČIVANJE I
SMANJENJE SIROMAŠTVA

Siromaštvo u Srbiji u 2014. godini

Izdavač

Tim za socijalno uključivanje i smanjenje siromaštva
Vlada Republike Srbije

Autor

Boško Mijatović

Urednik

Žarko Šunderić

Dizajn i priprema

Dalibor Jovanović

TIM
ZA SOCIJALNO UKLJUČIVANJE I
SMANJENJE SIROMAŠTVA

Schweizerische Eidgenossenschaft
Confédération suisse
Confederazione Svizzera
Confederaziun svizra
**Swiss Agency for Development
and Cooperation SDC**

PODRŠKA: Izrada publikacije omogućena je sredstvima
Švajcarske agencije za razvoj i saradnju
u okviru projekta „Podrška unapređenju procesa
socijalnog uključivanja u Republici Srbiji“.

NAPOMENA: Ova publikacija ne predstavlja zvaničan stav Vlade Republike Srbije.
Isključivu odgovornost za sadržaj i informacije koje se nalaze u publikaciji snose
autori teksta. Takođe, tekst nije pisan rodno senzibilisanim jezikom, jer ga zvanična administracija i
zakonodavstvo još uvek ne prepoznaju.

Sadržaj

Uvod	4
Metodološka objašnjenja	5
Ocena siromaštva u 2014.	6
Osnovni indikatori siromaštva	6
Analiza senzitivnosti	7
Siromaštvo po tipu naselja	8
Geografija siromaštva	9
Profil siromašnih	10
Nejednakost	15
Siromaštvo u periodu 2008-2014.	17

UVOD

U ovom tekstu biće iznete ocena i analiza siromaštva u Srbiji u 2014. godini uz procenu prateće nejednakosti. Ovaj rad, zajedno sa prethodnom studijom o siromaštvu u periodu 2011-2013. godine,¹ obezbeđuje kontinuitet ocena siromaštva u Srbiji na osnovu potrošnje (mereći apsolutno siromaštvo), što je do nedavno bila standardna zvanična metodologija u Srbiji. Naime, ocenu siromaštva prema potrošnji sprovodio je Republički zavod za statistiku (RZS) do 2010. godine na osnovu *Ankete o potrošnji domaćinstava*, da bi tada prestao zbog orijentacije na ocene *rizika siromaštva* prema dohotku (po SILC metodologiji EUROSTAT-a,² na osnovu indikatora EU).

Pošto je RZS prestao da vrši analize apsolutnog siromaštva na osnovu potrošnje, postavilo se pitanje da li treba u celini odbaciti ovaj metod i okrenuti se isključivo oceni rizika siromaštva na osnovu dohotka. Među istraživačima, ali i mnogim korisnicima, rašireno je mišljenje da treba zadržati korišćenu metodologiju, tim pre što RZS i dalje redovno sprovodi Anketu o potrošnji domaćinstava. U skladu s tim je i zaključak sa radnog sastanka grupe međunarodnih eksperata i domaćih praktičara, predstavnika institucija Republike Srbije i pripadnika akademske zajednice iz aprila 2015, organizovanog od strane *Tima za socijalno uključivanje i smanjenje siromaštva i Republičkog zavoda za statistiku*: „Merenje apsolutnog siromaštva je i dalje relevantno u Republici Srbiji, s obzirom na stepen razvijenosti zemlje, regionalne razlike i potrebu da se rezultati koriste za formulisanje javne politike“.³

Osnovni argument za dalje korišćenje metodologije apsolutnog siromaštva jeste uverenje da u Srbiji i dalje postoji pravo, apsolutno siromaštvo, u kom znatan broj ljudi ne zadovoljava ni osnovne potrebe, te da stoga koncept *rizika siromaštva*, inače pogodan za razvijene evropske zemlje u kojima ne postoji apsolutno siromaštvo, nije dovoljan za sagledavanje celokupne problematike siromaštva.⁴ Naime, mera koja se zove *rizik siromaštva* nije mera siromaštva, već samo mera rizika da pojedinac zapadne u siromaštvo. Tako i Eurostat, nadležna agencija EU, jasno kaže da stopa rizika siromaštva „ne meri bogatstvo ili siromaštvo pojedinca, već nizak dohodak u poređenju sa drugim građanima date zemlje, što ne znači neminovno nizak životni standard“.⁵

U skladu s tim, u ovom radu se, kao i u prethodnom, koristi koncept apsolutnog siromaštva, u okviru kog se siromašnim smatraju svi oni koji ne dostižu potrošnju višu od one koja se smatra linijom siromaštva. Na taj način se obezbeđuju dva alternativna i komplementarna načina merenja iz oblasti siromaštva u Srbiji, što može biti od koristi kako državnim organima Republike Srbije, tako i zainteresovanim domaćim i stranim korisnicima.

---

¹ B. Mijatović (2014). *Siromaštvo u Srbiji 2011, 2012. i 2013*, Tim za socijalno uključivanje i smanjenje siromaštva Vlade Republike Srbije.

² Videti *Srbija: prihodi i uslovi života 2013*, RZS, 2014.

³ Videti <http://socijalnoukljucivanje.gov.rs/wp-content/uploads/2015/06/Zakljucci-Merenje-siromastva-u-Srbiji.pdf>

⁴ Videti šire argumente u G. Matković (2014), *Merenje siromaštva – teorijski koncepti, stanje i preporuke za Srbiju*, Tim za socijalno uključivanje i smanjenje siromaštva Vlade Republike Srbije

⁵ http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/Glossary:At-risk-of-poverty_rate, 18.9.2014.

METODOLOŠKA OBJAŠNENJA

Anketa o potrošnji domaćinstava, koju redovno sprovodi Republički zavod za statistiku, čini informacionu osnovu ovog istraživanja siromaštva, čemu treba dodati prateću metodološku aparaturu koja je i ranije korišćena od strane RZS-a. Ovim postupkom obezbeđena je metodološka konzistentnost i uporedivost nalaza sa onim ocenama siromaštva koje je do 2010. godine obavljao RZS.

Republički zavod za statistiku u svojim anketama o potrošnji domaćinstava prikuplja podatke o prihodima, rashodima i potrošnji, o pojedinim važnijim pokazateljima životnog standarda (stambeni uslovi, snabdevenost trajnim potrošnim dobrima) i o demografskim, ekonomskim i socijalnim odlikama stanovništva. Domaćinstvo je jedinica anketiranja, a u 2014. godini uspešno je anketirano 6.071 domaćinstvo (od 8.856 planiranih).⁶

Skala ekvivalencije (jedinice jednake potrošnje). Kako troškovi po jednom članu domaćinstva opadaju sa dodatnim članovima i kako su troškovi niži za decu nego za odrasle, tako se ove razlike respektuju kroz skalu ekvivalencije, pomoću koje se troškovi jednog domaćinstva preračunavaju u jedinice jednake potrošnje. U Anketi o potrošnji domaćinstava koristi se OECD skala ekvivalencije, kod koje je potrošnja prvog odraslog člana domaćinstva označena sa 1, drugog i sledećih (stari 14 i više godina) sa 0,7, a svakog deteta (manje od 14 godina) sa 0,5. To znači da su troškovi izdržavanja prvog odraslog u domaćinstvu dvostruko veći od troškova izdržavanja deteta.

Linija siromaštva. Kako je već navedeno, ovo istraživanje koristi liniju apsolutnog siromaštva, kao i Republički zavod za statistiku u periodu 2006-2010. godine. Inicijalno je ova linija izračunata 2006. godine na osnovu tadašnje Ankete o potrošnji domaćinstava, a preko nutricionističkih standarda za ishranu i ocenjenog udela neprehrambene robe. Za ekvivalentnog odraslog (prvi odrasli u domaćinstvu) procenjeni iznos je 2006. godine bio 6.411 dinara mesečno.⁷ Za 2014. godinu je linija siromaštva izračunata indeksacijom pomenute linije iz 2006. godine indeksima cena na malo, odnosno potrošačkih cena, i dostigla je 11.340 dinara po ekvivalentnom odraslom.

Stopa siromaštva se definiše kao odnos broja siromašnih pripadnika jedne populacije sa ukupnim brojem pripadnika te populacije (ukupno stanovništvo, nezaposleni, deca, itd.), odnosno predstavlja učešće siromašnih u datoj populaciji. Pošto stopa siromaštva pruža samo broj siromašnih, a ne i intenzitet njihovog siromaštva, koristi se i druga mera – dubina siromaštva, koja prikazuje koliko je potrošnja siromašnih ispod linije siromaštva. Tako se dobija finansijski deficit siromaštva cele populacije, ali i pokazuje koliko je novca potrebno, pod pretpostavkom savršene targetiranosti programa, da se siromaštvo potpuno ukloni u datoj godini. Treća mera je oštrina siromaštva, koja izražava nejednakost među siromašnima, odnosno daje veći ponder najsiromašnjijima.

⁶ Detaljnija metodološka objašnjenja mogu se naći u: *Anketa o potrošnji domaćinstava*, 2012, RZS, 2013.

⁷ Videti G. Krstić i V. Sulla (2007). *Osnovni dokument o trendovima i profilu siromaštva u Srbiji: 2004-2006. godine*, str. 3.

OCENA SIROMAŠTVA U 2014.

Osnovni indikatori siromaštva

Osnovni podaci o siromaštvu u Srbiji u 2014. izneti su u Tabeli 1:

Tabela 1.

Siromaštvo u Srbiji, 2014.

	2014.
Linija siromaštva (za ekvivalentnog odraslog), din. mesečno	11.340
Stopa siromaštva, u %	8,9
Dubina siromaštva, u %	1,7
Oštrina siromaštva, u %	0,5

Izvor: obrada Ankete o potrošnji domaćinstava 2014, RZS

Stopa siromaštva je 2014. godine u Srbiji 8,9%, što znači da je potrošnja tolikog procenta ukupnog stanovništva bila niža od linije siromaštva (11.340 dinara mesečno za ekvivalentnog odraslog). Ovih 8,9% znači da se 628 hiljada stanovnika smatra siromašnim.

U odnosu na prethodnu 2013. godinu stopa siromaštva u Srbiji nešto je povećana sa 8,6% na 8,9%, računato po istoj metodologiji. Uzroci tome su smanjenje realnog bruto društvenog proizvoda Srbije u 2014. za 1,8%, prema proceni RZS-a⁸, pri čemu su doprinos nepovoljnim kretanjima dale i poplave koje su ozbiljno pogodile jedan deo Srbije. Povezano s padom BDP-a i ekonomskom politikom, u 2014. je došlo do smanjenja realnih zarada za 1,5%⁹ i realnih penzija za 2,3%¹⁰, što je neposredno uticalo na potrošnju stanovništva i dovelo do povećanja broja siromašnih.

Opadanje realnih zarada i penzija moglo je da rezultira vidljivijim povećanjem siromaštva, ali do toga nije došlo zbog povećanja poljoprivredne proizvodnje i relativnog smanjenja cena hrane.

Dubina siromaštva iznosila je u 2014. godini skromnih 1,7%, što znači da bi iz bruto društvenog proizvoda Srbije bilo potrebno obezbediti 1,7%, odnosno 66 milijardi dinara¹¹, ukoliko se postigne savršena targetiranost (da sredstva dobijaju samo siromašni i svi siromašni), kako bi se smanjilo siromaštvo u Srbiji u 2014. godini. Pošto je dubina siromaštva u 2014. skromna, to znači da su siromašni građani u Srbiji i dalje u proseku umereno siromašni, tj. da se njihova lična potrošnja u proseku nalazi na dosta maloj udaljenosti od linije apsolutnog siromaštva.

Oštrina siromaštva je takođe dosta skromna: ona iznosi 0,5, pa se za 2014. godinu, kao i za prethodne godine, može ponoviti ocena da je oštrina siromaštva u Srbiji vrlo umerena.

⁸ RZS,

http://webrzs.stat.gov.rs/WebSite/userFiles/file/Nacionalni/BDPserija1995_2014_ESA2010_srpcir_26.05.2015.xls

⁹ Mesečni statistički bilten, 12/2014, RZS, str. 34.

¹⁰ Mesečni bilten za decembar 2013. i 2014, PIO fond.

¹¹ BDP Srbije je u 2014. dostigao 3.878 milijardi dinara (RZS).

Analiza senzitivnosti

Za većinu indikatora koji se koriste u analizi siromaštva od presudne je važnosti odabrana linija siromaštva. Pošto je njeno određivanje metodološki kompleksno, pa i sporno, stoga je ispitana osetljivost ocenjenog nivoa siromaštva na varijacije u visini linije siromaštva. Drugim rečima, vršeno je poređenje međusobnih nivoa siromaštva, odnosno stopa siromaštva koje se dobijaju umerenim promenama linije siromaštva. U Tabeli 2. prikazani su rezultati ovog poređenja:

Tabela 2.

Linija siromaštva i stopa siromaštva, 2014.

Varijacije linije siromaštva, osnovna linija =100	Stopa siromaštva, 2011, u %
80	3,4
90	6,3
95	7,4
100	8,9
105	10,7
110	12,5
120	16,6

Izvor: obrada Ankete o potrošnji domaćinstava 2014, RZS; *Studija o životnom standardu, Srbija 2002-2007*, RZS, 2008.

Kako se vidi, ocenjena stopa siromaštva dosta je senzitivna na izbor visine linije siromaštva. Ukoliko se, primera radi, linija siromaštva povisi za 5%, doći će do podizanja stope siromaštva sa 8,9 na 10,7%. To znači da se za povećanje linije siromaštva za 1 procenat stopa siromaštva uvećava za 0,3 procentna poena. U većim intervalima promena stope siromaštva je svakako veća: tako povišenje linije siromaštva za 20% dovodi gotovo do udvostručenja stope siromaštva (sa 8,9% na 16,6%).

U odnosu na prethodnu godinu siromaštvo se u određenoj meri „razredilo“, tj. manji broj ljudi se nalazi u zoni analize – od 80% do 120% linije siromaštva. Naime, u 2014. godini pomeranja stope siromaštva su nešto manja nego prethodne godine: tako podizanje linije siromaštva za 20% u 2014. dovodi do povećanja stope siromaštva za 87%, umesto za 106% u 2013. godini. Ovo pokazuje da se u 2014. oko linije siromaštva nalazi nešto manje građana Srbije nego tokom prethodne godine.

Siromaštvo po tipu naselja

Kao u drugim zemljama, siromaštvo je i u Srbiji znatno izraženije na tzv. ostalom području (varošice i sela), a znatno manje na urbanom području.

Tabela 3.
Siromaštvo, urbano i ostalo, 2014.

	Broj siromašnih, u 000	Stopa siromaštva, u %
Srbija	627	8,9
Urbano	284	6,7
Ostalo	344	12,2

Izvor: obrada Ankete o potrošnji domaćinstava 2014, RZS

Kako se vidi u Tabeli 3, stopa siromaštva u 2014. dostigla je na urbanom području 6,7%, a na ostalom 12,2%, dok je broj siromašnih 284 i 344 hiljada respektivno.

Stopa siromaštva na ostalom području je i 2014. godine gotovo dvostruko veća nego na urbanom području (12,2 u odnosu na 6,7%). Ove razlike između dvaju područja uobičajene su za zemlje istočne i jugoistočne Evrope, kod kojih se odnos stopa ruralnog i urbanog siromaštva kreće od 1,3:1 do 3:1.¹² Ipak, može se primetiti tendencija izvesnog smanjenja razlike između ova dva područja u Srbiji: odnos stope siromaštva na ostalom prema stopi siromaštva na urbanom području smanjen je sa 2,05 u 2012. na 1,91 u 2013. godini i na 1,82 u 2014. godini.

Iako imaju nižu stopu siromaštva, i urbana naselja Srbije pogođena su znatnim siromaštvom, pa je svaki petnaesti stanovnik u 2014. godini siromašan. Uzroci siromaštva stanovnika urbanih naselja prvenstveno su višegodišnja stagnacija, uz izvesna kolebanja, bruto društvenog proizvoda Srbije, odnosno neuspeh da se ekonomija izvuče iz krize u koju je zapala još 2008. godine. Nepovoljna kretanja na planu ekonomske aktivnosti sledile su visoka nezaposlenost gradskog stanovništva i smanjenje prihoda i potrošnje.

Znatno viša stopa siromaštva na „ostalom“ području posledica je više razloga koji zajednički deluju: na ovom području dominira nepovoljnija privredna struktura sa tradicionalnim granama industrije i drugih delatnosti i dominacijom poljoprivrede koja donosi poljoprivrednom stanovništvu manji dohodak po radniku, sa posledičnim zaostajanjem potrošnje; ovom doprinosi i nepovoljna kvalifikaciona struktura radnoaktivnih, koja je znatno niža nego u urbanim centrima; takođe, stanje na seoskom području i manjim varošicama veoma je pogoršano zbog negativnih demografskih kretanja koja su dovela do starenja stanovništva, pa u mnogim ruralnim domaćinstvima više ne postoje mladi, radno i preduzetnički sposobni članovi.

¹² *Dimensions of Urban Poverty in the Europe and Central Asia Region*, World Bank Policy Research Working Paper 3998, August 2006, str. 20.

Geografija siromaštva

Teritorijalni raspored siromašnih u Srbiji i nivo siromaštva po regionima, izražen stopama siromaštva, prikazani su u Tabeli 4:

Tabela 4.
Siromaštvo po regionima Srbije, 2014.

	Broj siromašnih, u 000	Stopa siromaštva, u %
Srbija	627	8,9
Vojvodina	149	7,8
Beograd	77	4,7
Centralna Srbija bez Beograda	402	11,4
Šumadija, zapadna Srbija	154	7,6
Jugoistočna Srbija, istočna Srbija	248	16,4

Izvor: obrada Ankete o potrošnji domaćinstava 2014, RZS

Centralna Srbija (bez Beograda) je 2014. godine imala najveću stopu siromaštva među velikim regionima Srbije (centralna Srbija, Vojvodina, Beograd) – 11,4%, sa ukupno 408 hiljada siromašnih. U znatno boljoj poziciji su Vojvodina i Beograd, sa stopom od 7,8% i 4,7% respektivno i sa 149 i 77 hiljada siromašnih. Ukoliko se centralna Srbija podeli na dva regiona, dobija se relativno niska stopa siromaštva, od 7,6%, za region Šumadija-zapadna Srbija, dok region istočna-jugoistočna Srbija ima stopu siromaštva od veoma visokih 16,4%. Relativno povoljan položaj regiona Šumadija-zapadna Srbija posledica je veće ujednačenosti potrošnje u odnosu na druge regione, jer je ovde Đini koeficijent (videti kasnije) 0,24, dok je u ostalim regionima 0,26. Razlog ovako visokog siromaštva regiona istočne-jugoistočne Srbije nalazi se u najnižem nivou razvoja: BDP po stanovniku je ispod 2/3 republičkog proseka¹³ i najniži je među svim regionima.

U 2014. je došlo do izvesnih promena u odnosu na prethodnu 2013. godinu: smanjen je nivo siromaštva u Beogradu (sa 5,6 na 4,7%) i u regionu istočne i jugoistočne Srbije (sa 18 na 16,4%), dok je došlo do povećanja siromaštva u Vojvodini (sa 5,6 na 7,8%). Navedena dinamika regionalnih razlika pokazuje da su u zemlji sa jedinstvenom socijalnom politikom moguće divergentne tendencije u dinamici siromaštva, prvenstveno zbog razlika u njihovim socioekonomskim sistemima i delovanju različitih faktora siromaštva i nejednakosti. Za sada se ne raspolaže podacima o regionalnim bruto društvenim proizvodima za 2014. godinu, tako da je nemoguće oceniti uticaj ovog inače bitnog faktora.

¹³ Regionalni bruto društveni proizvod 2013, RZS, april 2014.

Profil siromašnih

Posle prikaza nivoa ukupnog siromaštva u Srbiji u prethodnom odeljku, u ovom će biti izneti podaci o profilu siromašnih, odnosno ponuđen odgovor na pitanje ko su siromašni u Srbiji prema više demografsko-socijalno-ekonomskih karakteristika. Za ustanovljavanje profila siromašnih neophodna je pretpostavka aktivne brige o siromašnima, jer je jedino na toj osnovi moguće dobro odabrati i podesiti odgovarajuće instrumente socijalne politike.

Prvi indikator koji će biti prikazan je siromaštvo prema brojnosti članova domaćinstva.

Tabela 5.

Siromaštvo prema tipu domaćinstva, 2014, u %

	Stopa siromaštva	Struktura siromašnih	Struktura ukupnog stanovništva
Jednočlana	4,4	4,0	8,0
Dvočlana	6,4	13,4	18,7
Tročlana	6,1	12,9	18,7
Četvoročlana	8,0	21,9	24,3
Petočlana	10,2	15,5	13,5
Šestočlana i više	17,1	32,4	16,9
Srbija	8,9	100	100

Izvor: obrada Ankete o potrošnji domaćinstava 2014, RZS

Kao i prethodnih godina, i u 2014. godini ugroženost siromaštvom raste sa povećanjem broja članova domaćinstva, pa je siromaštvo naročito izraženo u višečlanim domaćinstvima: dok je stopa siromaštva za jednočlana domaćinstva samo 4,4%, ona postepeno raste i dostiže 17,1% kod šestočlanih i brojnijih domaćinstava. Svakako je pomenuta razlika u siromaštvu posledica različitog odnosa broja članova koji imaju sopstvene prihode i broja nezaposlenih/neaktivnih članova bez prihoda, koji je nepovoljniji u višečlanim domaćinstvima zbog većeg broja dece ili neaktivnih starih lica bez prihoda. Zbog više stope siromaštva je i učešće članova višečlanih domaćinstava u ukupnom broju siromašnih visoko: dok petočlana i brojnija domaćinstva obuhvataju samo 30,4% svih stanovnika Srbije, njihovo je učešće u ukupnom broju siromašnih čak 47,9%.

Međutim, siromaštvo višečlanih domaćinstava znatno je više od proseka za Srbiju, što je svakako očekivano, ali razlika nije posebno dramatična, na šta ukazuje njihova relativno umerena stopa siromaštva od 17,1%. Razlog ovome jeste činjenica da u Srbiji višečlane porodice najčešće nisu sačinjene od velikog broja dece, već se u znatnom broju radi o višegeneracijskim domaćinstvima kod kojih više članova ima sopstvene prihode (od rada, nekretnina, penzija, itd.).

U Tabeli 6. prikazan je stepen siromaštva po različitim starosnim grupama stanovništva.

Tabela 6.
Siromaštvo prema starosti, 2014, u %

Godine	Stopa siromaštva	Struktura siromašnih	Struktura ukupnog stanovništva
Do 13	12,2	17,4	12,7
14-18	11,5	6,3	4,9
19-24	10,7	8,1	6,7
25-45	8,6	25,5	26,4
46-65	7,9	25,2	28,2
65+	7,4	17,5	21,1
Srbija	8,9	100	100

Izvor: obrada Ankete o potrošnji domaćinstava 2014, RZS

Iz ovih podataka može se uočiti da se stanovništvo Srbije po starosti može podeliti na dve velike grupe: na mlađe, koja obuhvata sve stanovnike stare od 0 do 24 godine, sa sličnom stopom siromaštva od 11-12%, i na starije, koja obuhvata pojedince stare 25 i više godina, sa stopom siromaštva koja se kreće oko 8%.

Uzrok ovih međugeneracijskih razlika je nejednaka zastupljenost pojedinaca sa i bez sopstvenih prihoda: mlađe kategorije stanovništva, a to su deca i mladi na školovanju, obično nemaju sopstvene prihode, pa je u njihovim porodicama siromaštvo izraženije nego u onim u kojima preovlađuju članovi sa sopstvenim prihodima (od rada, penzija, kapitala, itd.). Ipak, razlika u siromaštvu između ovih dveju starosnih kategorija nije naročito velika, i to zbog zajedničkog života pripadnika različitih generacija koji koriste prihod svih članova domaćinstva i tako ujednačavaju potrošnju svih članova. Pored toga, prihodi aktivnih odraslih članova veći su u domaćinstvima sa decom nego u domaćinstvima bez dece.¹⁴

U ukupnom broju svih siromašnih mlađa generacija (do 24 godine) učestvuje sa 31,8%, a starija sa 68,2%. Ovako nisko učešće mlađe generacije, kod koje je stopa siromaštva viša, rezultat je nepovoljnih demografskih procesa u Srbiji koji su doveli do starenja stanovništva i smanjenja udela mladih.

Može se primetiti i da najnižu stopu siromaštva ima najstarija generacija – sa 65 i više godina. Iako uglavnom radno neaktivni, pripadnici najstarije populacije dobro su zaštićeni od siromaštva penzijskim sistemom, pa je njihov nivo siromaštva čak niži nego nivo siromaštva pripadnika radno aktivnih generacija.

Pomenuti odnos stopa siromaštva mlađih i starijih preslikan je i na odnos siromaštva dece i odraslih (Tabela 7):

¹⁴ Videti Boško Mijatović (2014) *Rizik siromaštva u Srbiji*, u: Srbija: prihodi i uslovi života 2013, RZS, str. 11.

Tabela 7.

Siromaštvo dece i odraslih, 2014, u %

	Stopa siromaštva	Struktura siromašnih	Struktura ukupnog stanovništva
Deca (0-18)	12,0	23,7	17,5
Odrasli	8,2	76,3	82,5
Srbija	8,9	100	100

Izvor: obrada Ankete o potrošnji domaćinstava 2014, RZS

U 2014. godini stopa siromaštva dece iznosi 12,0% i uočljivo je viša nego kod punoletnih (8,2%). Kako je uobičajeno u svetu, i ove, kao i prethodnih godina, deca su u Srbiji više ugrožena siromaštvom, odnosno imaju veći rizik siromaštva nego odrasli iz napred pomenutih razloga. Ipak, ta razlika nije dramatična kao u nekim drugim zemljama, prvenstveno zbog relativno malog prosečnog broja dece po porodici u Srbiji.

Siromaštvo prema polu prikazano je u Tabeli 8:

Tabela 8.

Siromaštvo prema polu, 2014, u %

	Stopa siromaštva	Struktura siromašnih	Struktura ukupnog stanovništva
Muškarci	9,1	49,2	48,2
Žene	8,7	50,8	51,8
Srbija	8,9	100	100

Izvor: obrada Ankete o potrošnji domaćinstava 2014, RZS

Nivo siromaštva muškaraca i žena je vrlo sličan i, zavisno od godine, rezultati pokazuju da je stopa siromaštva nekada viša među ženama, a nekada među muškarcima. Pri tome, ova ujednačenost ne garantuje da su sopstveni prihodi muškaraca i žena jednaki (mada jesu)¹⁵, već nastaje zbog zajedničkog života većine žena i muškaraca i zajedničkog korišćenja ukupnog prihoda, bez obzira na to ko ga zarađuje.

Nivo obrazovanja svakako je jedan od najvažnijih faktora siromaštva pošto oni sa višim obrazovanjem po pravilu poseduju veće prihode i viši životni standard, pa ih je manje među siromašnima, i obrnuto. Uticaj nivoa obrazovanja nosioca domaćinstva na siromaštvo prikazan je u Tabeli 9:

¹⁵ Videti Boško Mijatović (2014). *Nejednakost u Srbiji*, u: Srbija: prihodi i uslovi života 2013, RZS, str. 11.

Tabela 9.

Siromaštvo prema školskoj spremi nosioca domaćinstva, 2014, u %

	Stopa siromaštva	Struktura siromašnih	Struktura ukupnog stanovništva
Nezavršena osnovna škola	20,2	25,6	11,3
Osnovna škola	17,5	35,9	18,2
Srednja škola	5,9	36,3	54,2
Viša škola	1,6	1,0	5,9
Visoka škola	1,0	1,2	10,4
Srbija	8,9	100	100

Izvor: obrada Ankete o potrošnji domaćinstava 2014, RZS

U Srbiji se stopa siromaštva očigledno smanjuje sa povećanjem školske spreme nosioca domaćinstva: od 20,2% pojedinaca bez završene osnovne škole do samo 1,0% onih sa završenim fakultetom. Među siromašnima dominiraju oni sa završenom osnovnom školom ili čak bez završene osnovne škole: učestvuju sa 61,5% od ukupnog broja siromašnih, iako je njihovo učešće u ukupnom stanovništvu samo 29,5%. Iako oni sa završenom srednjom školom imaju stopu siromaštva ispod proseka za Srbiju kao celinu, ipak je njihov broj visok – ima ih čak 36,3% ukupnog broja siromašnih, svakako zahvaljujući velikom ukupnom broju (čak 54,2% populacije u Srbiji).

Ova čvrsta relacija između nivoa obrazovanja i siromaštva jasno ukazuje na to da je podizanje kvalifikovanosti zaposlenih, posebno onih na najnižim stepenima lestvice, neposredan i efikasan način smanjenja siromaštva u Srbiji. Makar kao prvi korak, Srbija bi morala da obezbedi da sva deca završe osnovnu školu, što je i višedecenijska zakonska obaveza koja se ne ostvaruje.

Iako važan faktor, nivo obrazovanja nosioca domaćinstva ne mora biti odlučujući za siromaštvo domaćinstva, jer njegova radna aktivnost, odnosno položaj na tržištu rada, može biti još važniji.

Tabela 10.

Siromaštvo prema statusu na tržištu rada – nosilac, 2014, u %

	Stopa siromaštva	Struktura siromašnih	Struktura ukupnog stanovništva
Zaposlen	6,5	36,5	50,3
Nezaposlen	23,7	24,5	9,2
Neaktivan	8,6	39,0	40,5
Srbija	8,9	100	100

Izvor: obrada Ankete o potrošnji domaćinstava 2014, RZS

Iz ugla siromaštva domaćinstva, od tri moguće opcije – da nosilac domaćinstva bude zaposlen, nezaposlen ili neaktivan – najnepovoljnija opcija je ukoliko je nezaposlen. Tada je prosečna stopa siromaštva visokih 23,7%. Ova bi stopa mogla biti i viša da ta domaćinstva nemaju drugih prihoda (od države, humanitarne pomoći, rođaka i prijatelja, nekretnina, itd.) i da neki od članova

domaćinstva nisu zaposleni, bez obzira na to što je nosilac nezaposlen. Inače, jedna četvrtina od ukupnog broja zaposlenih pripada domaćinstvima sa nezaposlenim nosiocem.

Najnižu stopu siromaštva od 6,5% imaju domaćinstva sa zaposlenom osobom kao nosiocem. Ali, kada se pokaže da čak 36,5% siromašnih potiče iz domaćinstava u kojima je bar jedan član (nosilac) zaposlen, postaje očigledno da ni zaposlenost ne garantuje izbegavanje siromaštva u Srbiji. Uzrok tome se može naći u činjenici da mnogi zaposleni, posebno među samozaposlenima, rade skraćeno radno vreme ili čak neredovno i u sivoj ekonomiji i da zato skromno zarađuju. Unutar kategorije zaposlenih samozaposleni imaju višu stopu siromaštva (10,1%) u odnosu na zaposlene kod poslodavca (4,4%), što svedoči o niskoj produktivnosti i skromnim zaradama samozaposlenih pojedinaca. Ovakva pozicija zaposlenih razlikuje se od kretanja u mnogim evropskim zemljama, gde je siromaštvo koncentrisano u domaćinstvima u kojima niko nije zaposlen, tj. koja čine neaktivni ili nezaposleni, dok zaposlene od siromaštva štiti redovna i dovoljno visoka zarada.

Znatno nižu stopu siromaštva od onih čiji je nosilac nezaposlen imaju domaćinstva sa neaktivnim nosiocem (8,6%),¹⁶ što je na nivou stope siromaštva za Srbiju u celini 8,9%. Nema sumnje da je za relativno povoljnu situaciju ovih domaćinstava posebno zaslužan penzijski sistem Srbije. Tako, među neaktivnim nosiocima, domaćinstva sa nosiocem penzionerom imaju znatno nižu stopu siromaštva (8,1%) nego domaćinstva sa ostalim neaktivnim nosiocima (17,0%).

* * *

U 2014. godini siromaštvo je ostalo na približno jednakom nivou sa prethodnom godinom – 8,9% prema 8,6%. Društveni bruto proizvod je, prema preliminarnim podacima, smanjen delimično zbog poplava. Prema Anketi o potrošnji domaćinstava, u Srbiji je bilo ukupno 627 hiljada siromašnih, a najviše su pogođeni siromaštvom bili, kao i obično, članovi brojnih domaćinstava, nezaposleni, neaktivni (bez penzionera) i nekvalifikovani građani i stanovnici istočne/jugoistočne Srbije. Nejednakost je u 2014. ostala nepromenjena u odnosu na 2013. godinu.

---

¹⁶ Jednako su ugrožena i domaćinstva čiji se neaktivan nosilac nalazi u radnom dobu (18-65 godina): stopa siromaštva je 8,9%.

NEJEDNAKOST

Od različitih mera nejednakosti¹⁷ autori istraživanja su se opredelili za dva najpopularnija, najjednostavnija i najjasnija pokazatelja: jedan je Đini koeficijent nejednakosti potrošnje, a drugi kvintilni odnos potrošnje (odnos potrošnje najbogatijeg i najsiromašnijeg kvintila - 20% stanovništva). Izvor podataka nam je i ovde Anketa o potrošnji domaćinstava za 2014. godinu.

Đini koeficijent može uzeti vrednosti od 0 do 1, gde 0 označava potpunu jednakost potrošnje svih pojedinaca, a 1 potpunu koncentraciju potrošnje na samo jednog pojedinca, dok ostali uopšte ne troše.

Tabela 11.

Đini koeficijent u Srbiji, 2011-2014.

	Đini koeficijent			
	2011.	2012.	2013.	2014.
Srbija	0,25	0,26	0,26	0,26
Urbano	0,25	0,25	0,26	0,26
Ostalo	0,25	0,26	0,26	0,26
Vojvodina	0,25	0,27	0,25	0,26
Beograd	0,24	0,25	0,27	0,26
Šumadija, zapadna Srbija	0,23	0,22	0,24	0,24
Jugoistočna Srbija, istočna Srbija	0,24	0,26	0,26	0,26

Izvor: obrada Ankete o potrošnji domaćinstava 2011, 2012. i 2013, RZS.

U prethodnoj tabeli se vidi da Đini koeficijent za Srbiju uzima vrednosti od 0,25 do 0,26 tokom poslednjih godina, što je prilično niska vrednost koja ukazuje na to da je nejednakost potrošnje u Srbiji dosta umerena.

Slične vrednosti Đini koeficijenta pokazuju i dve klasifikacije iz prethodne tabele: urbano i ostalo stanovništvo, koje je na nivou proseka Srbije, kao i četiri navedena regiona, koji pokazuju vrednosti oko proseka. Nešto veću ujednačenost potrošnje od ostalih ima region Šumadije/zapadne Srbije, što mu donosi nešto niže siromaštvo nego što bi se očekivalo prema nivou njegovog razvoja.

Komparativno posmatrano, neke zemlje iz regiona istočne i jugoistočne Evrope imaju sličan stepen nejednakosti potrošnje kao Srbija, dok druge imaju viši. Gotovo sve zemlje u razvoju imaju znatno veću nejednakost nego Srbija.¹⁸

¹⁷ Detaljnije, Boško Mijatović: *isto*.

¹⁸ Detaljnije B. Mijatović (2014). *Siromaštvo u Srbiji 2011, 2012. i 2013*, Tim za socijalno uključivanje i smanjenje siromaštva Vlade Republike Srbije, odeljak (Ne)jednakosti u Srbiji.

Koeficijent 80/20 pokazuje samo odnos najbogatijih i najsiromašnijih kvintila (20% stanovništva) u društvu, a zanemaruje srednjih 60% kao nevažne, a koji mogu odlučujuće da utiču na krajnji rezultat kod Đinija i sličnih mera.

Tabela 12.

Odnos 80/20 u Srbiji, 2011-2014.

	2011.	2012.	2013.	2014.
80/20	3,6	3,8	3,9	3,9

Izvor: obrada Ankete o potrošnji domaćinstava 2011, 2012, 2013. i 2014, RZS.

Podaci iz ove tabele ukazuju na to da 20% stanovništva sa najvećom potrošnjom ima za oko 3,8-3,9 puta veću potrošnju od 20% stanovnika sa najmanjom potrošnjom. I ovde Šumadija i zapadna Srbija donekle odskaču sa odnosom 3,7.

Obračunati su regionalni odnosi 80/20:

Tabela 13.

Odnos 80/20, po regionima, 2014.

	Odnos 80/20
Srbija	3,9
Urbano	3,9
Ostalo	3,8
Vojvodina	3,8
Beograd	4,0
Šumadija, zapadna Srbija	3,7
Jugoistočna Srbija, istočna Srbija	3,8

Izvor: obrada Ankete o potrošnji domaćinstava 2014, RZS.

Razlike u nejednakosti među regionima i po tipu područja (urbano, ostalo) su vrlo male tako da lokacija stanovanja ne predstavlja generator nejednakosti u Srbiji.

Dosta niske vrednosti i Đini koeficijenta i odnosa 80/20 ukazuju na to da nejednakost potrošnje u Srbiji nije posebno izražena, odnosno da je umerena po međunarodnim merilima.

Interesantno je uporediti mere nejednakosti potrošnje sa nejednakošću dohotka u Srbiji: nejednakost dohotka u Srbiji znatno je veća nego nejednakost potrošnje. Đini koeficijent za prihode iznosi 0,38, a odnos 80/20 je 8,8, pa je nejednakost dohotka u Srbiji najveća među zemljama u kojima se obavlja SILC istraživanje (32 zemlje).¹⁹ Uobičajeno je da je Đini koeficijent viši kada se nejednakost računa merenjem dohotka umesto merenjem potrošnje. U Srbiji je ova razlika vrlo izražena. Nekoliko činilaca svakako utiče na ovakve relacije – solidarnost šire familije i prijatelja, prirodna potrošnja (sopstvena proizvodnja hrane i pića) i regionalne razlike u cenama koje SILC ne uzima u obzir; ali, bilo bi zanimljivo bliže ustanoviti razloge za to.

¹⁹ Videti Boško Mijatović (2014). *Nejednakost u Srbiji*, u: Srbija: prihodi i uslovi života 2013, RZS.

SIROMAŠTVO U PERIODU 2008-2014.

Kretanje siromaštva u Srbiji u periodu 2008-2014. prikazano je u Tabeli 14. Prva godina posmatranog razdoblja je 2008. zato što se od tada ankete o potrošnji domaćinstava sprovode po istom upitniku i metodološkom postupku, pa su i rezultati uporedivi.

Tabela 14.
Siromaštvo u Srbiji, 2008-2014.

	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.
Linija siromaštva po ekv. odraslom, din. mesečno	7.401	8.022	8.544	9.483	10.223	11.020	11.340
Stopa siromaštva (procenat siromašnih)	6,1	6,9	9,2	6,8	8,8	8,6	8,9
Broj siromašnih u 000	470	525	686	499	642	610	627

Izvor: Siromaštvo u Republici Srbiji 2008-2010, LP20, 29.4.2011, RZS, obrade Anketa o potrošnji domaćinstava 2011, 2012, 2013. i 2014, RZS.

Relativno brz ekonomski rast Srbije od 2000. do 2008. godine doneo je smanjenje siromaštva, tako da je stopa siromaštva smanjena na 6,1% u 2008. godini. Ali, još te 2008. počinje ekonomska kriza, te se životni standard stanovništva postepeno smanjuje. Kao naličje ovog procesa povećava se stopa siromaštva tokom narednih godina – na 6,9% u 2009. i 9,2% u 2010. godini. Godina 2011. donosi predah i stopa siromaštva opada na 6,8%, ali je veliki podbačaj žetve u 2012. godini doneo povećanje stope na 8,8%. Tokom 2013. i 2014. siromaštvo je ostalo nepromenjeno. Broj siromašnih kretao se tokom ovih godina između 470 i 686 hiljada. Globalno posmatrano, poslednja ekonomska kriza donela je vidljiv, ali ne i veliki rast siromaštva u Srbiji.

Nepovoljno je, međutim, što Srbija i dalje ne uspeva da izađe iz višegodišnje ekonomske stagnacije i da na toj osnovi dođe do smanjenja siromaštva. Štaviše, zbog verovatnog zaostajanja lične potrošnje u doglednoj budućnosti (deo toga je smanjenje plata u javnom sektoru i penzija), može se očekivati određeno povećanje siromaštva čak i ukoliko dođe do umerenog privrednog rasta – Srbija je dugo podsticala ličnu potrošnju i živela iznad svojih mogućnosti, što je dovelo do povećanja spoljne zaduženosti. Da i Srbija ne bi došla u opasnost kao Grčka, potrebno je promeniti orijentaciju i obuzdavati rast lične potrošnje preko realnih ekonomskih mogućnosti zemlje.

Važan faktor relativno umerenog siromaštva u Srbiji je ujednačenost potrošnje stanovništva: kako smo videti, Ćini koeficijent, koji meri nejednakost, vrlo je nizak (0,25 do 0,26). Uz postojeći bruto društveni proizvod i postojeću liniju siromaštva, nejednakost je manja ukoliko je siromaštvo niže.

U Tabeli 15. prikazane su socioekonomske i demografske kategorije stanovništva sa najvećom stopom siromaštva u posmatranom periodu, odnosno sa najvećim rizikom siromaštva:

Tabela 15.

Stope siromaštva najrizičnijih grupa, 2008-2014, u %

	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.
Vangradsko područje	7,5	9,6	13,6	9,4	12,3	12,8	12,2
Istočna-jugoistočna Srbija	...	...	...	11,7	17,7	18,0	16,4
Nezaposlen, nosilac	...	...	...	17,1	21,0	20,4	23,7
Nezavršena osnovna škola, nosilac	9,0	14,8	14,2	16,5	19,5	21,9	20,2
Osnovna škola, nosilac	10,5	9,2	12,7	11,1	15,0	15,1	17,5
Šestočlana i veća porodica	10,0	14,2	16,4	13,5	14,3	16,9	17,1
Deca 0 – 18	7,1	9,3	12,2	9,8	12,3	11,4	12,0

Izvor: Siromaštvo u Republici Srbiji 2008-2010, LP20, 29.4.2011, RZS; obrade Anketa o potrošnji domaćinstava 2011, 2012, 2013. i 2014, RZS.

Na osnovu iznetih podataka uočava se da su najvažniji faktori rizika siromaštva sledeći:

- radni status nosioca domaćinstva (nezaposlen),
- obrazovanje nosioca domaćinstva (nezavršena ili završena osnovna škola),
- brojčanost domaćinstva (šestočlana i veća domaćinstva),
- lokacija prebivališta (istočna-jugoistočna Srbija, vangradsko područje), i
- deca.

Pomenutim grupama stanovništva trebalo bi posvetiti naročitu pažnju tokom priprema programa socijalne politike.